

Nr 138.

Ankom till riksdagens kansli den 15 maj 1928 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag angående beräkningen av inkomsten av statens aktier i Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

Uti en till riksdagen den 4 januari 1928 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1928—1929 har Kungl. Maj:t, under åberopande av det vid propositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för nämnda dag (Inkomsterna. Statens produktiva fonder), föreslagit riksdagen att å riksstaten för nämnda budgetår upptaga inkomsttiteln »statens aktier», ivad angår statens aktier i Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag, på följande sätt:

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag 14,500,000 kronor.

Beträffande utredningen får utskottet hänvisa till ovan åberopade statsrådsprotokoll, ävensom »utgifter för kapitalökning» sid. 1—20 samt »utgifter för kapitalökning» bil. 2 sid. 2—8.

I fråga om Kungl. Maj:ts förevarande förslag hava inom riksdagen motionsvis framställts vissa yrkanden.

Sålunda har i en inom första kammaren av herr *C. A. Lindhagen* väckt motion, nr 186, hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag, i vad mån och på vad sätt det fortgående uttömmandet av malmkapitalet i det stora norrbottniska malmfältet kan till gagn för nutid och efterkommande omvandlas i produktivt kapital genom disponerandet av statens vinstandelar i sådant syfte.

Därjämte har i en inom andra kammaren av herr *H. V. Leo* väckt motion, nr 240, yrkats, att riksdagen ville besluta att av statens utdelningar å aktier i Luossavaara—Kirunavaara aktiebolag under budgetåret 1928—1929 avsätta 5 miljoner kronor till en fond, avsedd att efter beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen användas för främjande av ny kapitalbildning i landet eller annars för igångsättande eller understöd åt inhemska produktiva företag.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna.

Kungl. Maj:ts förslag om att upptaga statens inkomster från de norrländska malmfälten till 14,500,000 kronor är grundat på riksräkenskapsverkets i ämnet framlagda beräkning. Under erinran att nämnda inkomst för 1927—1928 beräknats till 5,650,000 kronor har riksräkenskapsverket anfört följande:

»Det av 1927 års riksdag antagna förslaget till avtal mellan staten och Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag m. fl. innebär helt nya bestämmelser rörande malmbrytningens storlek samt beräkningen av royalty och vinstutdelning m. m. ävensom bortfallande av den tidigare uppdelningen av inkomsttiteln.

I skrivelse till riksräkenskapsverket den 8 nästlidna november har trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund meddelat, att den vinst inklusive royalty, som staten kan påräkna från Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag under budgetåret 1928—29, torde kunna beräknas till 14,500,000 kronor.»

*Sambandet
mellan
malminkom-
sterna och
avkastnin-
gen från
statens
järnvägar.*

I samband med nya malmavtalet gjordes av 1927 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 312) följande uttalande i fråga om reserverande av viss del av statens utdelning i Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag.

»I detta sammanhang har riksdagen funnit det böra tagas under övervägande, huruvida icke någon del av statens blivande inkomst från malmbolaget bör — utöver de garanterade fraktagifterna — i någon form komma statens järnvägar till godo. Riksdagen vill erinra om att riksdagen i skrivelse nr 55 år 1926 funnit det framstå såsom en angelägen uppgift att söka ävågabringa en ökad amortering av det i statens affärsverk nedlagda lånekapitalet. Med beaktande av denna synpunkt skulle det enligt riksdagens mening vara önskligt, att en avsevärd del av statens inkomster från malmbolaget årligen bleve använd till avbetalning av oräntabla delar av det lånekapital, som är nedlagt i statens järnvägsanläggningar. Räntheanspråken på statens järnvägar skulle härigenom i motsvarande mån minskas. Därtill kommer, att ett sådant förfarande skulle stå i överensstämmelse med en enligt riksdagens mening beaktansvärd grundsats, som bland annat kommit till uttryck i statskontorets utlåtande, nämligen den att inkomster, uppkomna genom en exploatering av landets naturtillgångar, som innebär en konsumtion av själva kapitalet, icke böra i sin helhet tagas i anspråk för statens löpande utgifter.»

I järnvägsrådets den 11 november 1927 avgivna yttrande över järnvägsstyrelsens förslag till järnvägstaxa (järnvägsstyrelsens utlåtande den 29 december 1925) erinras, att enligt utredning av kommerskollegium nettoöverskottet å malmbanan år 1914 uppgick till 3.27 milj. kr., medan nettoförlusten (sedan räntekostnaderna täckts) å det övriga Norrlandsnätet (d. v. s. linjerna norr om Bräcke och Östersund utom Bräcke—Storlien samt malmbanan) utgjorde 3.34 milj. kr. Därigenom uppnåddes sålunda, att trafikanterna i sydligare delar av landet vid denna tid ej behöfve vidkännas taxeförhöjningar för täckandet av kostnaderna för järnvägsdriften å det norra nätet. I anslutning härtill anföres följande:

»Så är numera icke längre fallet. Av ovannämnda utredning framgår nämligen, att nettoöverskottet å malmbanan under de senare åren icke ens räckt till att bestrida de direkta driftunderskotten å det övriga Norrlandsnätet, långt mindre summan av dessa underskott samt räntekostnaderna för det i nämnda nät investerade lånekapitalet.

I propositionen till årets riksdag angående malmavtalet (nr 241) har återgivits en av järnvägsstyrelsen verkställd utredning rörande storleken av de belopp, som på angivet sätt böra tillgodoföras statens järnvägar. Järnvägsstyrel-

sen har därvid utgått ifrån att den sammanlagda till statsbanorna utgående fraktersättningen skall beräknas efter nu gällande normaltariff för malm med ett avdrag, varierande mellan 20 och 40 % samt innebärande ett ungefärligt återställande av 1907 års relation mellan de i avtalet fastställda och de i den allmänna taxan föreskrivna tarifferna. Då härtill kommer, att taxans normaltariff för malm nu i förhållande till år 1907 nedflyttats från tariff 12 till tariff 13 samt till följd därav ej ökats i förhållande till driftkostnadernas stegring sedan 1907, så har man vid kalkylen därjämte strävat att tillgodose kravet att på grund av den i avtalet förutsatta trafikökningen beräkna ökad fraktrabatt.

En följd härav är, att statens järnvägars vinst av malmbanan, även om fraktfyllnad efter nämnda grunder tillkommer, icke blir så stor, som man på grund av 1907 års avtal skulle ha kunnat räkna med under förutsättning av från nämnda tid oförändrat penningvärde. Icke desto mindre skulle den föreslagna åtgärden väsentligt förbättra statsjärnvägarnas ekonomi. Järnvägsstyrelsen beräknar nämligen, att den föreslagna fraktfyllnaden (i genomsnitt kr. 1:25 per ton) skall höja nettovinsten å malmbanan (efter avdrag av ränta och amortering å det i banan nedlagda kapitalet) till i avrundat tal 10.5 milj. kr., under förutsättning av en transportmängd om i medeltal 8 milj. ton per år.

Järnvägsrådet finner för sin del järnvägsstyrelsens förslag, att statens järnvägar måtte tillgodoföras en på angivet sätt beräknad fraktfyllnad för malmtransporterna, vara synnerligen välmotiverat. I egenskap av affärsdrivande verk ha statens järnvägar i förvaltningshänseende i allmänhet strängt avgränsats från den övriga statsförvaltningen. Även i denna särskilda fråga bör en liknande avgränsning äga rum efter affärsmässiga principer. Detta bör enligt rådets mening tillgå så, att av statens sammanlagda inkomster enligt malmavtalet, vilka inkomster kunna anses huvudsakligen härröra från statens ställning som ägare av malmbanan, en affärsmässigt beräknad, d. v. s. efter gällande taxa avpassad ersättning lämnas för statsjärnvägarnas malmtransporter. Då 1927 års malmavtal avsett att omedelbart reglera statens mellanhavanden med malmbefraktarna, synes en liknande *omedelbar* reglering av mellanhavandet mellan staten och dess affärsdrivande verk statens järnvägar likaledes böra göras. Rådet vill därför förorda, att den av järnvägsstyrelsen föreslagna fraktfyllnaden redan från och med det nya malmavtalets ikraftträdande måtte tillgodoföras statens järnvägar.

Då nämnda fraktfyllnad som nämnt är att betrakta som ingående i en efter gällande taxa avpassad ersättning för malmens utfraktande, kan tydligen endast den återstående delen av statens vinst av malmavtalet bokföras såsom för budgeten disponibla medel. Det av statskontoret väckta och av riksdagen närmare utformade förslaget att använda en del av statens inkomster enligt malmavtalet till minskning av viss statsskuld kan därför enligt rådets mening endast hänföra sig till dessa verkligen disponibla medel. Vill man använda en större eller mindre del av dem för amortering, finner rådet det mycket naturligt, att i enligt med riksdagens anvisning en avbetalning av oräntabla delar av det lånekapital, som är nedlagt i statens järnvägsanläggningar, i första rummet kommer i betraktande. Givetvis skulle statens järnvägars räntebörda genom en sådan avbetalning komma att successivt minskas. Därmed skulle småningom en viss, ehuru åtminstone till en början mindre betydande stegring av det belopp, som kan befinnas disponibelt för taxenedsättningar, komma att inträda. I brist på närmare angiven plan för den tilltänkta amorteringen kan rådet ej taga annan hänsyn till densamma, än att den må anses tjäna som en säkerhetsmarginal för här ifrågakarande beräkningar, eventuellt också kunna utnyttjas för den vidare gående taxesänkning, som enligt vad ovan sagts måste anses såsom ett naturligt framtidskrav.»

I anledning härav har *järnvägsstyrelsen* i utlåtande den 7 januari 1928 framhållit, hurusom för beredande av en omedelbart inträdande mera avsevärd lättnad beträffande förrättningskraven fordrades, att ett betydande lånekapital på en gång avlyftes från statens järnvägar. Tagande fasta på riksdagens ovan anförda uttalande rörande angelägenheten av en ökad amortering av lånekapitalet och villigheten att för sådant ändamål använda en avsevärd del av statens årliga inkomster från malmbolaget, finge styrelsen hemställa om åtgärd i sådan riktning. Järnvägsstyrelsen anför vidare följande:

»Styrelsen har sökt komma till en uppfattning om *dels* storleken av det lånekapital, som lämpligen synes böra avföras från statens järnvägar och *dels* de olika förfaringssätt, enligt vilka avförandet lämpligen kan tänkas äga rum.

Enligt riksdagens skrivelse i frågan bör kapitalavlastningen omfatta oräntabla delar av det lånekapital, som är bundet i statens järnvägar. Nu kan ju, som järnvägsstyrelsen ofta uttalat, ingen med någon exakthet eller bestående giltighet avgränsa oräntabla bandelar och andra järnvägsanläggningar från systemet i övrigt, men därvidlag för nu diskuterade ändamål tillräckligt noggranna och på praktiskt omdöme och järnvägsgeografisk grundval vilande antaganden kunna dock göras. Det lånekapital, som i första hand borde avskrivvas, skulle då bildas av de summor, som under tidernas lopp nedlagts i linjerna Bräcke—Boden med sidolinjer till kusten, Orsa—Brunflo, Östersund—Hoting, Forsmo—Hoting—Storuman—Sorsele, Hällnäs—Storuman, Jörn—Arvidsjaur, Boden—Haparanda och —Övertorneå samt Gällivare—Jockmock. Detta kapital utgör enligt vad järnvägsstyrelsen utrett i runt tal 120 miljoner kronor. Härtill bör emellertid enligt styrelsens förmenande helst läggas även den överkapitalisering av vissa anläggningar vid övriga statsbanelinjer, som finnes kvar från kristidens höga prisnivå. Utgående från att dessa anläggningar, om de ej redan varit utförda, hade måst utföras nu, så skulle de ha betingat de kostnader, som följa med den nuvarande mera stabiliserade prisnivån. Från denna utgångspunkt har skillnaden mellan de havda kostnaderna och de, som i varje fall måst uppträda, av styrelsen beräknats till i runt tal 60 miljoner kronor. Det samlade belopp, som vore önskligt få avskrivva, skulle alltså uppgå till i runt tal 240 miljoner kronor.

Genomföres en dylik avskrivning av statsbanekapital, vilket med ganska stor visshet torde få anses som definitivt oräntabelt, skulle järnvägsaffären därefter i konsoliderat läge ha att såsom densamma indirekt belastande utgift räkna med endast räntan å det lånekapital, som återstode i mera räntabla bandelar och anläggningar, eller omkring 660 miljoner kronor. Det av statsmakterna uppställda kravet på lånekapitalets förräntning torde därefter, så vitt nu kan ses, kunna upprätthållas, även om en taxesänkning genomföres i enlighet med tidigare enligt Kungl. Maj:ts direktiv framlagda förslag eller, under vissa i det följande angivna förutsättningar, även om en än något större taxesänkning kommer till stånd.»

Chefen för kommunikationsdepartementet har beträffande taxefrågan anført bland annat följande (utg. f. kapitalökn: bil. 2 sid. 6—8):

»Uti de i statsrådsprotokollet den 27 september 1924 givna direktiven för taxearbetet anfördes, att som grundval för en reglering av statens järnvägars taxa syntes man under föreliggande omständigheter böra utgå från att taxan borde sättas så låg som möjligt, så att säga i underkant av vad som kunde anses förenligt med affärsmässiga synpunkter och med statsverkets anspråk på skälig förräntning av investerat kapital. Enligt min mening finnes icke

någon anledning till avvikelse från de riktlinjer, som sålunda lämnats, vare sig så, att det affärsmässiga kravet på skälig förräntning uppgives, eller så, att något underlåtes i fråga om att inom rimliga gränser söka bereda näringslivet lättnad genom så billiga taxor som möjligt. — — — — — Enligt riksdagens mening skulle det vara önskligt, att en avsevärd del av statens inkomster från malmbolaget ärligen bleve använd till avbetalning av oräntabla delar av det lånekapital, som vore nedlagt i statens järnvägsanläggningar. Beträffande hithörande spörsmål har chefen för finansdepartementet denna dag gjort vissa uttalanden i sammanhang med frågan om förräntningen av statens lånemedelshaltningar och om avsättning av medel till fonden för statsskuldens amortering. Enligt dessa uttalanden förutsattes en utsträckning av fondens utgifter till att uppsamla medel för täckning av samtliga de produktiva fondernas oförräntade lånekapital samt att stå till förfogande för avskrivningar av konstaterade förluster av lånemedel. På så sätt torde förevarande spörsmål få en tillfredsställande lösning, helst hinder icke skulle möta att avpassa avsättningarna med hänsyn till de produktiva fondernas på grund av konjunkturer-na växlande räntabilitet.

Vad beträffar de olika alternativ till nedsättning av taxan, för vilka ovan redogjorts, så synes järnvägsstyrelsens förslag med hänsyn till numera inträdda förhållanden väl försiktigt räknat. Sålunda kunna på grund av det nya malmavtalet och Kungl. Maj:ts den 9 september 1927 meddelade beslut angående den till statens järnvägar utgående ersättningen för posttransporterna vissa inkomstposter i järnvägsstyrelsens kalkyl höjas. Även med avseende å utgifterna äro vissa besparingar redan att räkna med, och det är att vänta, att järnvägsstyrelsen även framdeles inriktar sina strävanden på att nedbringa driftkostnaderna.

Vad vidare järnvägsrådets förslag angår, så utgår detta från att ej endast en viss del av statens inkomster på grund av malmavtalet skulle användas till amortering av statens järnvägars lånekapital utan även därutöver ett belopp av 10 miljoner kronor av berörda inkomster skulle användas för att direkt minska trafikanternas utgifter, i följd varav ett belopp av icke mindre än 19.7 miljoner kronor skulle användas för taxenedsättningar. Oavsett det förhållandet, att det sålunda angivna beloppet av 19.7 miljoner kronor erhållits genom beräkning av en frakttaxa för malmbanan, som icke ansluter sig till de ekonomiska förutsättningarna för driften därstädes, så läser man dessutom i själva verket icke kunna påvisa något sådant samband mellan statsverkets inkomster på grund av malmavtalet och statens järnvägars taxor, att med hänsyn därtill skulle vara befogat att låta den väsentligaste delen av berörda inkomster komma i första hand statens järnvägars godstrafikanter till godo. Enligt min mening måste avgörandet, i vad mån tillgängliga statsinkomster överhuvud taget kunna avstås för önskvärda taxenedsättningar, föregås av en avvägning mellan detta mycket viktiga intresse och de övriga behov, som staten har att tillgodose.

Vid ett dylikt övervägande har det ur statsfinansiell synpunkt icke ansetts möjligt att sträcka sig så långt i fråga om godstaxornas nedsättande, som av järnvägsrådet ansetts önskligt. Vad däremot angår det av kommerskollegium framlagda förslaget, enligt vilket av statens järnvägars på grundval av nuvarande taxa och i direktiven förutsatt trafikomfattning beräknade nettovinst för taxenedsättningar skulle avses ett belopp av omkring 10 miljoner kronor, synas, ehuru anmärkningar på vissa punkter utan tvivel lära kunna riktas mot kollegii beräkningar, dock, med hänsyn till angelägenheten av att på ett effektivt sätt bringa hjälp åt näringslivet, allvarliga ansträngningar böra göras att vid det fortsatta taxearbetet sänka taxorna inemot den nivå, som kommerskollegium ifrågasatt. Uppenbarligen måste härvid hänsyn tagas till de om-

fattande enskilda järnvägarna, för vilka läget av statens järnvägars taxa är av avgörande ekonomisk betydelse i samtrafiksavseende.

I sitt förslag till beräkning av den behållna inkomsten från statens järnvägar för budgetåret 1928—1929 har järnvägsstyrelsen utgått från att nuvarande taxa komme att gälla under nämnda budgetår. Jag anser emellertid angeläget att söka påskynda taxearbetet, så att den nya taxan må kunna träda i kraft före utgången av berörda budgetår. För att möjliggöra en sådan anordning har i förslaget till riksstat under rubriken »Inkomster från statens produktiva fonder, statens järnvägar» upptagits ett belopp av 31.5 miljoner kronor, vilket belopp med omkring 2.5 miljoner kronor understiger det inkomstbelopp, som på sätt chefen för finansdepartementet närmare utvecklat skulle kunna påräknas vid oförändrade taxebestämmelser.»

Amortering
av stats-
skuldens
öräntabla
del.

Enligt en av *chefen för finansdepartementet* verkställd utredning uppgår den för närvarande oförräntade delen av statsskulden till omkring 200 miljoner kronor.

Amorteringarna å de statslån som för närvarande amorteras (tabell utg. f. kapitalökn. sid. 4) komma att för nedannämnda budgetår uppgå till följande belopp (miljoner kronor):

Budgetår	Summa
1927/1928	7.64
1928/1929	7.95
1929/1930	8.26
1930/1931	2.92
1931/1932	3.02

Härtill kommer fonden för statsskuldens amortering, som beräknas växa sålunda under budgetåren fram till den 1 juli 1932:

	1926/ 1927	1927/ 1928	1928/ 1929	1929/ 1930	1930/ 1931	1931/ 1932
Avsättning till fonden:						
Av allmänna skattemedel	1.00	1.00	—	—	—	—
Av rusdrycksmedel	12.98	8.30	10.50	12.70	14.90	17.10
Beräknad ränta å fonden	0.63	1.29	—	—	—	—
Summa	14.61	10.59	10.50	12.70	14.90	17.10
Fondens storlek vid budgetårets slut . .	25.58	39.17	49.67	62.37	77.27	94.37

I anslutning härtill har departementschefen anfört följande rörande tillväxten av fonden för statsskuldens amortering m. m.:

»Tabellen ger till resultat, att fonden, därest den icke toges i anspråk under ifrågavarande period, komme att under tiden till utgången av budgetåret 1931/1932 stiga till 94.37 miljoner kronor. Enligt tabellen å sid. 4 skulle under de fem budgetåren 1927/1928—1931/1932 därutöver anslagen till direkta amorteringar å statsskulden uppgå till ungefär 29.68 miljoner kronor. Med en viss grad av sannolikhet kan dessutom antagas, att rusdrycksmedlen komma att i fortsättningen uppgå till högre belopp för år än det i tabellen beräknade. Särskilt skulle detta komma att inträffa för den händelse att, på sätt är under

övervägande, beskattningsreglerna för rusdrycksförsäljningsbolagen förändras i den riktningen, att väsentlig del av vinsten undandrages statlig och kommunal skattskyldighet.

Den sannolika tillväxt av amorteringsfonden, som med tillämpning av nuvarande bestämmelser är att påräkna, synes alltså vara så pass betydande, att redan inom några få år en relativt stor del av det lånekapital, som kan antagas vara oförräntat, har täckning i fondens tillgångar. Då härtill kommer, att möjlighet till gynnsam konvertering av flera statslån torde yppa sig, lär för närvarande, så vitt nu kan bedömas, behov av större avsättning icke föreligga. Ändrade förhållanden, t. ex. taxesänkningar eller omvälvande tekniska nyheter, kunna dock komma att resultera i betydligt lägre avkastning för affärsverken och därmed väsentligen öka det oförräntade lånekapitalet. Till undvikande av ökat underskott särskilt vid affärsverken är det i alla händelser nödvändigt, att anläggningarna så vitt möjligt uppehållas i sitt värde med anlåtande av driftsmedel antingen direkt eller efter årliga avsättningar till särskilda förnyelsefonder. Skulle trots dylika åtgärder anläggningarnas räntabilitet i framtiden väsentligt försämrats, torde frågan om ökade avsättningar till amorteringsfonden för möjliggörande av nedskrivning av det oräntabla kapitalet få tagas under övervägande. Därvid torde jämväl kunna komma under omprövning, huruvida avsättningarna böra höjas, allteftersom inkomsten från malmbolaget, såsom beräknat är, stiger.

Om alltså ställningen synes vara den, att ökad avsättning ej är erforderlig, är den å andra sidan, såsom framgått av det förut anförda, icke sådan, att avsevärd minskning i avsättningen för närvarande är tillräddig. Härvid är framför allt att beakta, att den faktiska lånemedelsförlusten särskilt på utlåningsfonderna och statens aktier samt fonden för låneunderstöd säkerligen är betydande, ehuru ännu icke definitivt konstaterad, och att därför ersättningar, utöver dem jag i anledning av redan fixerade förluster ämnar föreslå för nästa budgetår, utan tvivel under de närmaste åren i betydande omfattning påkallas. Jämväl den omständigheten, att från och med budgetåret 1930—1931 den årliga amorteringen å statens amorteringslån automatiskt minskas med omkring 5 miljoner kronor, bör i detta sammanhang beaktas.

Med hänsyn till amorteringsfondens sannolika, snabba tillväxt har jag däremot funnit mig icke böra föreslå, att förut berörda belopp av 1 miljon kronor, som under några år avsatts till fonden, upptages i nästa års utgiftsstat. Icke heller har jag ansett nödigt begära medel till den räntegottgörande, som enligt föreskrift i reglementet för riksgäldskontoret hittills tillförts fonden, men vars berättigande i betraktande av sättet för fondbildningen och fondens uppgift kan sättas i fråga.»

Sedan departementschefen framhållit, att när riksdagen år 1926 beslutade, att avsättningar av rusdrycksmedel skulle verkställas till fonden för statsskuldens amortering, detta skedde närmast i syfte att i fonderade medel hava täckning för det i statens utlåningsfonder placerade kapital, som icke till fullo förräntas, har han vidare anført följande:

»Sistnämnda beslut innebär visserligen en ny uppgift för fonden, men torde icke innefatta ändring i 1909 års beslut rörande dispositionen av de till fonden inlutna medlen.

Någon särskild anledning att begränsa fondens nya uppgift till att endast avse utlåningsfonderna torde emellertid knappast föreligga, utan torde fonden böra få fylla samma funktion gentemot övriga oräntabla lånemedelsplaceringar. Härigenom skulle fondens betydelse ur statsfinansiell synpunkt komma att väsentligen ökas. Därest amorteringsfondens uppgift begränsas att avse endast

utlåningsfonderna, lärer fonden, i den mån det icke gäller täckande av förluster å utlåningsfonderna, icke kunna tagas i anspråk för annat ändamål än för en huvudsakligen bokföringsmässig återbetalning av i nämnda fonder nedlagda lånemedel, vilken, då statens fordringar av låntagarna icke därigenom ändras, måste motsvaras av en lika stor ökning av fondernas bokförda kapital av andra medel än lånemedel. Om däremot amorteringsfondens behållning bleve disponibel även för täckning av annan brist än den, som uppstått å utlåningsfonderna, kunde de i fonden uppsamlade skattemedlen komma till användning jämväl för möjliggörande av nedskrivning av det i affärsverken placerade lånekapitalet. Fonden skulle härigenom få till huvudsaklig uppgift att uppsamla medel för täckning över huvud taget av de produktiva fondernas oförräntade lånekapital samt, i den mån så erfordras och fonden härtill förslår, stå till förfogande för avskrivningar av konstaterade förluster av lånemedel.»

Under erinran om tidigare riksdagsuttalanden anföres vidare följande:

»Såväl det ena som det andra av dessa riksdagsuttalanden synas så till vida sammanfalla med den av mig nu framförda uppfattningen, som desamma åsyfta att medelst anlåtande av skattemedel eller därmed jämförliga statsinkomster bereda möjlighet till avskrivning av och täckning för förlorat eller oförräntat kapital. Huruvida detta sker direkt genom användning av dylika inkomster eller indirekt genom en av sådana inkomster bildad fond, torde för själva saken vara av underordnad betydelse. Den senare utvägen har emellertid för statsregleringen uppenbarligen det företrädet, att budgeten mera jämnt kan belastas av utgifter för ändamålet än för det fall, att den förra utvägen begagnas. Större överskådlighet och enhetlighet i avskrivningsförfarandet torde ock härigenom vinnas. Ej heller synes för syftets tillgodoseende vara i och för sig påkallat, att vissa av statens årliga inkomster, t. ex. utdelningen från malmbolaget, disponeras för avsättning till fonden. Den genom avsättningen föranledda belastningen av en budget blir uppenbarligen densamma vare sig statens inkomster av malmbolaget, av rusdrycksmedel eller av andra källor undandragas budgetens finansiering. Däremot kan för disponerande av viss inkomst på dylikt sätt måhända tala inkomstens ursprung eller beskaffenhet i övrigt. Att för närvarande rusdrycksmedel ställts till förfogande för ändamålet beror sålunda som bekant väsentligen därpå, att det ansetts önskvärt, att statsregleringens direkta beroende av dem begränsas.»

*Utskottets
yttrande.*

I samband med sin prövning av Kungl. Maj:ts förslag om nytt malvavtal uttalade 1927 års riksdag som önskligt, att en avsevärd del av statens inkomster från malmbolaget årligen måtte användas till avbetalning av oräntabla delar av det lånekapital, som funnes nedlagt i statens järnvägsanläggningar; ett sådant förfarande stode, framhöll riksdagen, också i överensstämmelse med den enligt riksdagens mening beaktansvärda grundsats, som bland annat kommit till uttryck i statskontorets utlåtande, nämligen den att inkomster, uppkomna genom en exploatering av landets naturtillgångar, som innebure en konsumtion av själva kapitalet, icke borde i sin helhet tagas i anspråk för statens löpande utgifter.

I årets statsverksproposition förutsattes emellertid, att hela den för nästkommande budgetår inflytande malminkomsten — vilken beräknats uppgå till 14,500,000 kronor mot i riksstaten för 1927—1928 upptagna 5,650,000 kronor — skulle på vanligt sätt helt disponeras för statsregleringsändamål. Därvid har pekats på den möjlighet till täckning av oförräntat lånekapital och avskriv-

ning av lånemedelsförluster, som öppnats tack vare fonden för statsskuldens amortering enkannerligen genom de betydande kapitalbelopp, som under de närmaste åren kunde i överensstämmelse med 1926 års riksdags beslut väntas tillföras denna fond av rusdrycksmedel.

Vad först angår själva det påräkneliga vinstbeloppet för nästkommande budgetår från malmfälten, är att märka att detta på grund av inträffade driftinställelser måste antagas komma att avsevärt reduceras. Enligt vad utskottet inhämtat, torde den staten tillfallande vinsten, inklusive royaltyn, icke för 1928—1929 kunna upptagas till högre belopp än omkring 6,000,000 kronor eller alltså föga mer än för innevarande budgetår. Om än alltså den av 1927 års riksdag uttalade tanken att undantaga viss del av malminkomsterna från den allmänna statsregleringen icke för denna riksdag synes genomförbar, har dock utskottet i betraktande av ärendets vikt och med hänsyn särskilt till de i statsverkspropositionen gjorda uttalandena ansett sig böra framlägga något vidare synpunkter på frågan, i samband varmed utskottet också, såsom redan av den ovan lämnade redogörelsen framgår, ansett sig böra till behandling upptaga två andra i viss mån därmed sammanhängande samt också i statsverkspropositionen berörda ärenden, det ena avseende avbetalningen av statsskulden och det andra spørsmålet om ny taxa för transporter å statens järnvägar.

Inledningsvis må erinras, att då vid 1926 års riksdag — med direkt angivet syfte att åstadkomma en successiv minskning av budgetens beroende av rusdrycksmedel — beslöts, att en viss del av dessa medel skulle årligen tillföras fonden för statsskuldens amortering, det samtidigt förutsattes, att härigenom skulle åstadkommas en extraordinär amortering av statsskulden utöver den som normalt årligen kunde finnas av förhållandena påkallad. I detta avseende framhölls behovet av en snabbare nedskrivning av visst i statens lånefonder placerat oräntabelt lånekapital, uppskattat till omkring 75 miljoner kronor. Oberäknat nämnda avsättning av rusdrycksmedel upptog sålunda budgeten för 1926—1927 anslag för statsskuldens amortering till belopp av cirka 8,300,000 kronor, varav 1,000,000 kronor direkt budgetanslag till nämnda fond; härtill kommo anslag för täckning av förluster å spannmålslagerhus och av andra kristidsförluster till belopp av över 20 miljoner kronor.

För 1927—1928 uppgå anslagen till statsskuldens amortering, avsättningarna av rusdrycksmedel oräknat men inräknat 1,000,000 kronor i direkt budgetanslag till fonden för statsskuldens amortering, till cirka 8,600,000 kronor. För nästkommande budgetår har, oberäknat avsättningen av rusdrycksmedel å 10,500,000 kronor, föreslagits anslag för avbetalning å olika amorteringslån till belopp av cirka 8,000,000 kronor. Något anslag till fonden för statsskuldens amortering från de allmänna budgetmedlen har icke längre upptagits.

Emot ifrågasvarande amorteringsbelopp av 8,000,000 kronor står en samlad fonderad statsskuld av omkring 1,800 miljoner kronor. Denna årliga amortering av vissa statslån uppgår sålunda till knappt $\frac{1}{2}$ procent av sagda skuld och kommer såsom departementschefen ock framhållit att, om inga nya amorteringslån upptagas före 1930, då ytterligare nedgå till följd av slutbetalning av 1880 års statslån.

Med hänsyn till att det sålunda upplånade kapitalet till sin övervägande del är nedlagt i telegraf- och järnvägsanläggningar, kraftstationer och andra statliga rörelsegrenar, vilka på grund av teknikens framsteg normalt och oavsett särskilda kristidsförhållanden äro underkastade risk av värdeminskning, lärer en dylik amortering få anses otillräcklig; det må i detta sammanhang erinras, att tidigare såsom rimlig fordran uppställts att den direkta avkastningen från exempelvis statens järnvägar skulle täcka ej blott förräntningskostnad utan ock viss amortering av nedlagt anläggningskapital. Man synes därför böra utgå från att fonden för statsskuldens amortering icke kan utan åsidosättande av sin i själva benämningen liggande huvuduppgift i alltför stor utsträckning anlitas för andra ändamål såsom avskrivning av kristidsförluster eller nedskrivning av visst mindre räntabelt kapital i en del lånefonder o. s. v.

Medan behållningen av fonden för statsskuldens amortering jämlikt beslut av 1909 års riksdag skall användas antingen till amortering av statsskulden medelst utlottning eller obligationsinköp eller ock till minskning av ny upplåning, har 1926 års riksdag i samband med beslutet om rusdrycksmedlens användning utsträckt fondens ändamål till att ersätta oräntabelt upplånat kapital i statens utlåningsfonder. I anslutning härtill har nu i årets statsverksproposition ifrågasatts en ytterligare utvidgning av fondens uppgift, nämligen att i allmänhet bereda täckning för oräntabla lånemedelsplaceringar. Härvid har särskilt hafts i sikte möjligheten att anlita fonden för avskrivning av det i affärsverken nedlagda lånekapitalet. Enligt vad departementschefen anfört skulle fonden hädanefter få till »huvudsaklig uppgift» att uppsamla medel för täckning av de produktiva fondernas oförräntade lånekapital samt, i den mån så erfordras och fonden härtill förslår, stå till förfogande för avskrivningar av konstaterade förluster av lånemedel.

Tvivalsutan kan för en dylik utvidgning tala, att på detta sätt lämnas möjlighet till en mera jämn belastning av budgeten, om sådana kapitalavskrivningar bestridas från en dylik fond, till vilken kontinuerligt å riksstaten anvisas anslag, än om täckning för förlusterna skola i mån av deras konstaterande beredas genom direkta å riksstaten uppförda anslag. Å andra sidan måste enligt utskottets mening fara föreligga för, att på detta sätt äventyras själva huvudsyftet med fonden, nämligen att möjliggöra den så att säga mera normala och fortlöpande avbetalningen av statsskulden, jämte dess år 1926 tillagda vidgade ändamål att bereda möjlighet till återbetalning av lånekapitalet i statens utlåningsfonder till den del detta kan anses oförräntat. Vad särskilt denna senare uppgift beträffar, får erinras, att en dylik återbetalning utgör en följdriktig konsekvens av den alltsedan 1924 års riksdag tillämpade grundsatsen i fråga om nytt kapital, som tillföres dessa fonder, nämligen att upplåning härav skall anlitas endast till den del förräntning å det fonderna tillförda nya kapitalet kan påräknas. Mot att statsskuldskontot därjämte, på sätt riksgäldsfullmäktige tillstyrkt, tages i anspråk för täckning av direkta förluster på lånefonderna synes ej heller erinran vara att framställa. Anslag begäres nu för återbetalning av dylika förluster till belopp av cirka 1,800,000 kronor. Utskottet får tillstyrka detta anslags beviljande. Därjämte förutsättes täckning

med i runt tal 1,000,000 kronor för uppkommen förlust å aktiebolaget Elektrolytverken. Ej heller nämnda åtgärd har utskottet velat motsätta sig. För reglering av statens förluster å engagemang i aktiebolaget Kreditkassan skulle däremot uppföras ett anslag av 5,000,000 kronor utan att därvid medel från amorteringsfonden tagas i anspråk. Beträffande samtliga dessa frågor kommer utskottet att i annat sammanhang framställa förslag.

Emellertid kan det, enligt vad i statsverkspropositionen upplyses, väntas att återstående förluster — bortsett från önskvärda avskrivningar å affärsverkens kapital — bliva så betydande att de i hög grad måste antagas komma att taga fondens medel i anspråk. Under sådana förhållanden synes utskottets tvekan kunna råda om lämpligheten av en utsträckning av amorteringsfondens användning till jämväl en så vittutseende uppgift som att möjliggöra nedskrivning av det i affärsverken placerade lånekapitalet. Vad särskilt angår statens järnvägar, synes i anslutning till 1927 års riksdags uttalade uppfattning avbetalning av oräntabla delar av lånekapitalet böra beredas från de inflytande malminkomsterna utan att därvid anlitas den av departementschefen antydda omvägen, att nämnda inkomster först tillföras fonden för statsskuldens amortering. I detta avseende må erinras om det direkta samband som det nya malmavtalet, med däri ingående garanti om vissa låga fraktsatser för malmtransporterna, äger med frågan om avkastningen från statsbanorna. Den fraktfyllnad, som statens järnvägar sålunda skulle äga tillgodoräkna sig, har uppskattats till omkring 10,000,000 kronor. I Statens järnvägar investerat kapital beräknas uppgå till i runt tal 1,100 miljoner kronor, varav cirka 900 miljoner utgöra låne-medel. Av detta kapital har nu järnvägsstyrelsen ansett önskligt att 240 miljoner kronor avskrivs, därav 180 miljoner nedlagt i vissa norrländska banor och 60 miljoner kronor utgörande överkapitalisering av andra statsbaneanläggningar. Utskottet måste för sin del — utan att taga ställning till skäligheten av själva de angivna beloppen — redan av nyss angivna skäl finna rimligt, att statens järnvägar få tillgodoräkna sig viss anpart av mervinsten från malm-bolaget.

Utskottet vill för sin del uttala sig för ett genomförande av det av järnvägsstyrelsen ifrågasatta förfarandet, att viss del av statens järnvägars oräntabla lånekapital avlyftes från statens järnvägar och i riksgäldskontorets räkenskaper uppföres såsom en särskild fond, lämpligen benämnd »statens järnvägars avskrivningsfond», som förräntas och efterhand amorteras med statens utdelning från malmbolaget. Vid avvägningen av själva kapitalbeloppet bör dock tagas i betraktande, huruvida icke med hänsyn till faktiskt verkställda amorteringar på äldre statslån, som använts till täckning av anslag till statens järnvägar, ifrågavarande avskrivningsbelopp kan minskas.

Med fasthållande alltså av den vid nästföregående års riksdag uttalade uppfattningen, att en del av statens inkomster från de norrländska malmfälten bör användas till avbetalningen av oräntabla delar av lånekapitalet i statsbanorna, anser utskottet frågan om grunderna för tillförandet av medel till och användningen av fonden för statsskuldens amortering böra göras till föremål för ytterligare överväganden. Härvid bör tillses, att dessa grunder erhålla en sådan

utformning, att trygghet vinnes för dels en lämpligt avvägd amortering av statsskulden, dels ock uppfyllande av den förutsättning, som får anses ligga till grund för 1926 års riksdags beslut beträffande rusdrycksmedlens användning för tiden till 1 juli 1932, nämligen att dessa till den del de tillföras fonden för statsskuldens amortering i första hand skola användas för nedbringande av det i lånefonderna investerade lånemedelskapitalet.

I de i ämnet väckta motionerna har framhållits önskvärdheten av att en del av malmvinsten måtte komma till direkt användning för främjande av ny kapitalbildning i landet. I detta avseende innefatta motionerna också en del i och för sig beaktansvärda uppslag. Sålunda har pekats på de vid årets riksdag från skilda håll väckta förslagen om anslag för skogsodling å kalmarker, för nyodlingar, för Norrlands kolonisering och elektrifiering m. m. Utan att nu taga ställning till de sålunda i olika avseenden framförda uppslagen anser sig utskottet dock böra ytterligare framhålla den uppfattning av förevarande fråga, som innebäres i riksdagens uttalande i ämnet år 1927 eller att merinkomsterna av en förökad exploatering av landets malmkapital böra givas en sådan användning, att själva kapitalet icke konsumeras.

Särskilt med tanke på rådande stora arbetslöshet, vilken för närvarande utgör ett av samhällets allvarligaste problem, synes förtjäna övervägas, på vad sätt berörda medel, i den mån de icke komma att tagas i bruk för en nedskrivning av statens järnvägars lånekapital i enlighet med vad utskottet ovan förordat, kunna finna användning i produktionsfrämjande syfte.

Vad därefter angår regleringen av statens järnvägars taxor och alla de vittomfattande spörsmål, som särskilt godstariffernas avvägning innebär, synes med ledning av den riksdagen nu förelagda utredningen ett mera ingående bedömande därav knappast möjligt, något som ej heller torde vara av departementschefen avsett. För egen del vill utskottet emellertid framhålla, hurusom genom den av utskottet ovan förordade avskrivningen av visst statens järnvägars kapital en direkt möjlighet skulle öppnas till en taxeminskning i förhållande till järnvägsstyrelsens förslag. Önskvärt vore tvivelsutan, att därutöver en sänkning av vissa trafikavgifter kan åstadkommas. Såsom kommerskollegium anfört, torde nämligen en nedsättning av järnvägsfraktsatserna kunna få betecknas som en av de få praktiskt genomförbara åtgärder, som stå till buds för att från statens sida effektivt stödja näringslivet, enkannerligen vissa industrier, som äro i verkligt behov av sådant stöd. Ur statsfinansiell synpunkt måste dock å andra sidan fasthållas kraven på förräntning av statsbanekapitalet, åtminstone i vad detta är att hänföra till låne-medel.

Likaledes måste, såsom departementschefen ock antytt, vid nya frakttariffers fastställande för statsbanorna tagas i betraktande återverkningarna härav för de enskilda järnvägarnas och deras trafikanters del.

Under återopande av vad utskottet sålunda i olika avseenden anfört, hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) i riksstaten för budgetåret 1928—1929 under statens aktier upptaga inkomsten från Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag till ett belopp av 6,000,000 kronor;

b) i anledning av de av herrar Lindhagen och Leo i ämnet väckta motionerna (I: 186 och II: 240) hos Kungl. Maj:t an hålla om utredning rörande dels användningen av ifrågava- rande inkomster, dels ock grunderna för statsskuldens amorte- ring jämte andra därmed sammanhängande frågor, allt i enlig- het med de riktlinjer utskottet i detta avseende ovan angivit.

Stockholm den 15 maj 1928.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius*, *A. C. Lindblad*, *J. L. Widell*, *J. Nilsson* i Malmö, *E. A. Hallin*, *C. I. Asplund*, *J. B. Johansson* i Fredrikslund, *C. Johansson* i Hälsingborg, *K. E. Andersson* i Eliantorp, *G. Kobb*, *O. A. Ernfors* och *K. A. W. Björck*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *A. Wiklund*, *S. Bengtsson* i Norup, *L. J. Carlsson-Frosterud*, *P. M. Olsson* i Blädinge, *O. Olsson* i Kullenbergs torp, *A. Å:son Törnkvist* i Karlskrona, *B. F:son Holmgren*, *O. Nilsson* i Örebro, *S. Persson* i Fritorp, *O. Andersson* i Höör och *O. Isacsson*.

Reservationer:

1) av herrar *Hallin*, *Anderson* i Råstock och *Nilsson* i Örebro, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»I samband med — — — — — icke konsumeras.

Särskilt med tanke — — — — — statens järnvägars lånekapital, eventuellt också statens vattenfallsverks lånekapital, i enlighet med — — — — — syfte.

Vad därefter angår — — — — — trafikanters del.»

2) av herr *Asplund*, som ansett, att utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»I samband med sin prövning — — — — — statens löpande utgifter. *En avse- värd del borde i stället nedläggas i andra kapitaltillgångar av räntabel natur eller sålunda användas till bestridande av sådana statsverkets utgifter för ka- pitalökning, till vilka eljes lånemedel bruka användas.*

I årets statsverksproposition — — — — — att själva kapitalet icke kon- sumeras.

Då den genom senaste malmavtal medgivna stora ökningen av malmexporten, varvid även hittills gällande förbud mot export av fosforfattig malm upphävt, icke är utan ett vissat ogynnsamt inflytande på *den svenska järnhantlingens* konkurrenskraft och avsättningsmöjligheter såväl på utlandet som på hemmamarknaden, synes det vara ett berättigat krav, att någon del av statens genom avtalet betydligt ökade malmvinst användes till åtgärder, som direkt gagna denna näring.

En synnerligen lämplig användning av för ändamålet tillgängligt kapital skulle, vad angår statens kraftverk, vara, att en stamlinje (högspänningsledning) anläggdes, som överför den ännu mycket ofullständigt utnyttjade vattenkraften i norrländska vattenfall till sådana trakter av landet, där behov av billig kraft förefinnes. Den av elektrifieringskommittén förslagna stamlinjen från Stadsforsen i Indalsälven—Västerås har beräknats kosta utom transformatorstationer ung. sex miljoner kronor. Enligt samma beräkningsgrund skulle denna linjes förlängning till Porjus i Luleälv via Norrforsen i Ume älv och Luleå kosta ung. nio miljoner kronor, alltså hela linjen fram till Västerås femton miljoner kronor. Även om man icke från början kan påräkna ränta på själva stamledningen, torde man dock kunna förvänta, att den ökade avsättningen av kraft skall i sinom tid göra det nedlagda kapitalet i redan utbyggda kraftverk mera räntabelt samt möjliggöra färdigställandet av nya kraftverk.

Vad skogarna beträffar, skulle avskrivningar å mindre gynnsamt belägna flottleder möjliggöra nedsättning av flottledsavgifterna, varigenom även mindre virkesdimensioner, gallrings- och rensningsvirke, användbart till massa eller kolved, skulle kunna vinna avsättning från mera avlägsna skogstrakter, där staten själv i regeln är den störste skogsägaren, samt skogarnas förnyring och införandet av en rationell skogsvård därmed kunna kraftigt befrämjas.

Tillgången till elektrisk kraft, ljus och värme i städer och andra tätare byggda trakter, skulle verka fördelaktigt även genom att minska importbehovet av kol och koks samt ställa betydande kvantiteter ved, som nu förbrukas för hushållsändamål, till industriens förfogande. Såväl järn- som trävaruindustrierna skulle genom ökad tillgång till billig kraft och till skogsprodukter kunna få ett kraftigt handtag i sitt nuvarande svåra läge. Och dessa fördelar skulle bliva bestående för all framtid, så länge skogen växer och vattnet rinner fram uti älvarna. Ett stort steg framåt skulle härigenom vara taget i fråga om landets självförsörjning i nämnda avseenden.

Särskilt med tanke på rådande stora arbetslöshet, vilken för närvarande utgör ett av samhällets allvarligaste problem, synes det förtjäna övervägas, på vad sätt berörda medel, i enlighet med vad utskottet förordat, kunna finna användning i produktionsfrämjande syfte.

Vad därefter angår — — — — deras trafikanters del.»

3) av herrar *Björck, Carlsson-Frosterud* och *Isacsson*.